

Nele Sattrup: Værløse Bymidte den 3.sept – 12 sept.2004

Lyrik-Installation / Bog / Digtsamling

Indholdsfortegnelse

Indledning	s. 2
Introduktion til metoden	s.2
Beskrivelse af ”Værløse bymidte pakket ind i lyrik”	s. 4
Intentionen bag lyrikken	s. 5
”Værløse bymidte den 3.sept.-12.sept. 2004”	s. 6
Modtager, deltager eller afsender	s.7
Konklusion	s. 8
Litteraturliste	s. 9

Indledning og problemstilling

Intentionen med denne opgave er at belyse modtagerens vigtige rolle i samtidskunsten. Igennem en receptionsæstetisk analyse af værket ”Værløse bymidte pakket ind i lyrik¹” og en perspektivering til den relationelle æstetiske metode, vil jeg undersøge værkets funktionelle effekt, og diskutere hvorvidt modtageren udelukkende er modtager, eller om man kan sige, at vedkommende er en del af værket.

Introduktion af metoden

For at diskutere modtagerens rolle i samtidskunsten, er det vigtigt at definere den forskydning, der har ført til en ændring af modtagerens rolle, for ligesom kulturen og kunsten gennem tiden har udviklet sig, ligeledes har måden at betragte og bruge kunsten og dens værker på.

Der er forskellige måder, hvorpå kunsten fortolkes, eller nærmere hvor i processen eller værket, man leder efter betydningen. Den mest udbredte metode er en søgen ned i værket. I litteraturen eksempelvis, betyder dette en søgen efter nøgleord eller sætninger, som igennem forskellige optikker kan belyse en mening eller betydning, for eksempel gennem en psykoanalytisk eller en samfundskritisk optik. Altså en søgen i værket efter en objektiv forudbestemt mening. Man forestiller sig altså, at skaberen har nedlagt en sandhed i værket, som det gennem tolkningen er muligt at nå. Det almene publikum vil som oftest benytte sig af denne model, idet det er den metode, man anvender i gymnasieskolen og lignende.

Jeg vil nu præsentere en anden form for tolkning, en æstetisk analyse. Denne bygger på en søgen efter en betydning, der ligger udenfor værket. Æstetisk analyse er en analyse af de relationer, der opstår i eller omkring værket, relationer mellem afsender, værk og modtager, samt de relationer eller referencer værket har til verden. Fra at operere udelukkende i værket, bevæger vi os nu op fra værket og kigger på de reaktioner og forhold, som har påvirket skaberen før værkets

¹ Flere billeder kan ses i web-kataloget fra udstillingen på www.lyrik-installationen.dk/værløse.

tilblivelse, og som sådan er årsag til værket. Vi betragter referencerne til verden, samt de reaktioner der udspilles i modtagelsen af værket. Og netop i relationerne findes betydningen.

Æstetikken er intenderet, altså skabt af nogen for nogen, og æstetiske analyse metoder betragter måden, hvorpå værker påvirker os, og hvordan værket er tilrettelagt efter netop denne påvirkning. Der er forskellige æstetiske analyser, der hver belyser en eller flere af ovenstående relationer. Som tidligere nævnt udvikles både kunsten, kunstsynet, kunstens anvendelse og så videre i forhold til historien. Dette afspejler sig i de forskellige metoder, der så at sige forholder sig til hver deres relation. Udviklingen af kunstsynet er en naturlig konsekvens af den historiske udvikling af samfundet og dennes struktur. Der er sket en forskydning fra romantikkens kreatorkoncept, hvor det var relationer til skaberens subjekt og samtid, der blev belyst, til i moderniteten at sætte selve kunstværket i fokus, det vil sige, at det er relationer omkring den generiske effekt, der betragtes. Igennem moderniteten fortsættes denne udvikling mod et fokus på tilegnelsen og værkets funktionelle værdi. Med funktionaliteten skal forstås, hvordan det virker i modtagelsen. Det er altså relationerne mellem værk og modtager, der betragtes her. En metode til at analysere disse relationer kunne være den receptionsæstetiske metode. Den opererer med de reaktioner og indtryk, der sker hos modtageren i mødet med værket. Man tager udgangspunkt i antagelsen om, at værket først bliver vækket til live og realiseret i mødet med modtageren. Det er klart, at når modtageren er med til at skabe værket, er der ikke tale om en objektiv og endegyldig sandhed eller betydning. Men man kan heller ikke bestemme den som udelukkende subjektiv, idet forfatteren eller skaberen implicit i værket, betyder noget for, hvordan værket opleves. Disse kan opfattes som en art styreled, forfatter eller skaber er i besiddelse af. På denne måde øges værkets ubestemthed, hermed menes det, som er overladt til modtageren selv at realisere. Skaberen kan altså efterlade en masse tomme huller i værket, som udfyldes af læseren.² Betydningen er et produkt mellem værk og modtager, fordi værkets ubestemthed kræver modtagerens delagtiggørelse for at betydningen kan realiseres. Delagtiggørelsen kommer også til udtryk på et andet niveau, nemlig i dens reference til verden, hvilket er relationer til integrerede elementer i modtagerens erfaringsverden. Det vil altså sige, at modtagerens erfaringsverden er udgangspunkt for reaktionerne, og at man gennem disse relationer til verden, præsenteres for nye perspektiver. Man må på denne måde inddrage sig selv via erfaringsverdenen og mobilisere sin forestillingsverden.

Den receptionsæstetiske metode kan derfor anvendes til at analysere samtidskunsten, der netop ønsker at præsentere nye perspektiver til, hvordan man kan leve i verden på en bedre

² Iser, Wolfgang, tekstens appelstruktur, 1981, p. 125

måde. Man ønsker ikke længere at fremstille utopiske virkeligheder, men i stedet opbygge eksistensformer indenfor den eksisterende verden³.

Beskrivelse af ”Værløse bymidte pakket ind i lyrik”

”Værløse bymidte pakket ind i lyrik” er en lyrik installation af Jan Hatt-Olsen, hvor Værløse bymidte i perioden 3-12 september 2004 var omkalfatret til en digtsamling. Under almindelige omstændigheder vil en digtsamling referere til den vanlige kodexbog, så på hvilken måde kan en by træde i karakter som bog? For at forstå dette må man definere Hatt-Olsens litteratursyn. Han ser ikke sig selv som digter, men som installationskunstner. Han arbejder med installationer af ord i det fysiske, materielle, betydningsbærende rum en bog er, og i dens kontekst og iscenesættelse⁴. Han har altid skrevet lyrik, men ikke kun i en traditionel litterær betydning. Udformningen har været forskellig, nogle gange digte i form af ord, andre gange i form af ord installeret i materialer, sanseoplevelser eller specifikke kontekster. ”Værløse bymidte pakket ind i lyrik” er 7. del i Tiara projektet, som netop eksperimenterer med lyrik som kontekstkunst eller installationskunst. Tiara projektets grundlæggende ide er at gøre op med sprogets autonome, uafhængige rolle, og i stedet arbejde med sproget installeret i konkrete materialer, situationer og kontekster⁵. Hatt-Olsen er inspireret af William Blakes ide om, at kunst og poesi skal forholde sig til og udtrykke verden. Blake arbejder med *The doors of perception* ud fra den tese at alt, selv den mindste ridse i en mursten, kan ses som indgangen til et levende univers af kunst⁶.

Byrummet i Værløse er fyldt med liv. Alle butikker, kulturelle institutioner og traditionelle mødesteder som cafeer og åbne pladser er samlet i bymidten. Byen blev forandret til en digtsamling på den måde, at selve bymidten blev indtaget af 4 digtveje, på lidt over en km, som var dannet af 141 stickers og 61 digte trykt på transparente plexiglasplader, hvilket ændrede byrummet markant. Plexiglaspladerne blev hængt ned fra træer, fastgjort til vægge og søjler samt voksende op fra blomsterkummer rundt om i byen. Udover digtene var mange andre performances tilstede i perioden under installationen. Disse var ikke kun sat i gang af Hatt-Olsen, mange af byens borgere deltog selv med aktive bidrag som haiku sms⁷, stole vandrer⁸ og biblioteket påførte forskellige linjer

³ Bourriaud, N., Den relationelle form, 2005, p.13

⁴ www.litteratursiden.dk

⁵ Hatt-Olsen, J., Vinterorkideer, 2002, p.4

⁶ Hatt-Olsen, J., Værløse bymidte den 3.sept.-12.sept. 2004, 2004, p. 26

⁷ Melissa Wiesers forslag på en haiku sms; Lyrik breder sig, Fra Værløse bymidte, Til din telefon

af Hatt-Olsens digte på kvitteringen, så folk selv kunne sammensætte digtene fra installationen, eller sætte dem sammen på en ny måde, og derved selv skabe nye digte. En anonym havde plantet små digt-træer i blomsterkummerne⁹ rundt om i byen. Derudover var der poetryslam, lyrisk skadestue, lyrikværksteder for børn, digtoplæsning, udstilling med værker af kunststuderende fra forskellige kunstskoler. Værket var støttet af forskellige fonde, bl.a. kommunen der så det som et eksempel på hvordan kultur, erhverv og byrum kan spille sammen og give et indtryk af en fælles identitet¹⁰ og få byrummet til at fremstå som et rart sted.

Forskelligt fra det rumbegreb, der er tilknyttet kodexbogen, er byrummet et fysisk rum. I den traditionelle digtsamling kan digte være placeret på forskellige måder og steder i bogen, ligesom digtene i installationen var det. En af glaspladerne var påført ISBN nummeret, forfatter og titel.

Jeg har ikke selv set installationen, men i bogen ”Værløse bymidte den 3 sept.-12 sept. 2004” er artikler, billeder, Hatt-Olsens egne kommentar, samt alle digtene samlet og giver et godt indtryk af installationen. Yderligere har jeg været på en ekskursion til Værløse og fulgt de forskellige digtveje, snakket med folk om deres syn på installationen, samt drukket kaffe med Hatt-Olsen og hørt hans eget syn på installationen, tankerne bag og hvordan han synes, installationen er blevet modtaget. Så alt i alt, føler jeg mig godt rustet til at kaste mig ud i en analyse.

Intentionen bag lyrikken

Installationen hed som udgangspunkt ”Værløse bymidte pakket ind i lyrik”, men som projektet skred frem, blev Hatt-Olsen klar over, at det faktisk slet ikke var det, han ville. Den oprindelige ide, var rigtig nok at ”pakke byen” ind ved hjælp af bannere og skilte. Men han begyndte at se et problem i, at disse var tilpasset byens tempo og ikke krævede nogen egentlig grad af deltagelse fra beskueren. Ligesom street art ville disse blot være en slags antikommerciel modpol til reklamernes større og større fylde i byrummet. Den moderne by er spækket med forskellige medier, der forsøger at kommunikere et budskab og er tilpasset byens dynamik, så de er lette at absorbere¹¹. Som bruger af byrummet, har vi opbygget et filter til hurtigt at frasortere i bestemte former for æstetik og formater på bestemte placeringer i byrummet¹². Hatt-Olsen ønskede at ændre dette og sætte en

⁸ Stole vandrer: Stole med forskellig form for kreativt islæt blev placeret på torvet, og folk kunne selv flytte rundt på dem som de ville i bymidten

⁹ se billede nr

¹⁰ <http://www.lyrik-installation.dk/Vaerloese/Pressemeddelels1.htm>

¹¹ Olsen, 2004, p. 23

¹² Olsen, 2004, p. 23

poetisk dagsorden op. Han ønskede, at folk skulle kunne se igennem *the doors of perception* og forstå, at poesien blomstrer overalt, og at enhver by kan perciperes som en digtsamling. Han ville ikke længere ”pakke byen ind”, men nærmere folde den ud, eller fremhæve lyrikken i den. Hatt-Olsen vælger derfor senere blot at kalde installationen ”Værløse bymidte den 3. sept.-12. sept. 2004”¹³

”Værløse bymidte den 3.sept.-12.sept. 2004”

En væsentlig pointe med installationen var, at alt skulle træde i karakter af lyrik. De transparente glasplader skulle fungere som *the doors of perception*, hvor igennem hele rummet bag glaspladen, sammen med den skrevne lyrik, blev en del af værket. Ikke blot naturen og arkitekturen, men også det aktive liv, for eksempel det, at en person trak sin cykel forbi værket, eller de forskellige lyde der fandt sted. Værket var et åbent processuelt værk, der var under konstant forvandling af både vejret, lyset, det aktive byliv mm.

Byrummet var forvandlet til en bog, hvilket i allerhøjeste grad delagtiggjorde modtageren. Man var placeret midt inde i bogen, og kunne bevæge sig sansende rundt, flytte om på noget eller tilføje noget efter behag. Betydningsdannelsen, eller nærmere fuldendelsen af værket, skete derfor først i modtagelsen, og eftersom værket var processuelt, var betydningsdannelsen også. I og med at den var et produkt mellem værk og modtager, var betydningsdannelsen forskellig fra person til person, samtidig med at den for den enkelte, var konstant påvirket af værkets foranderlighed.

Installationen akkompagnerede og supplerede det byrum, vi normalt kender. Den normale færden som handlen, caféture eller blot det at lufte sin hund, blev pludseligt sat i et poetisk lys. Rent visuelt ved, at lysets refleksion i glaspladerne kastede sjove skygger og glimt, men også ens færden blev ændret, idet man blev en del af det poetiske spil. Gik man for eksempel tæt på glaspladerne for at læse digtene, så man sit eget spejlbillede sammen med teksten, samtidig med at man igennem glaspladen kunne betragte andre folks færden fragmenteret af digtets bogstaver, hvilket gjorde, at det bagvedliggende blev en del af digtet. Det hele påvirkede hinanden i et samlet poetisk indtryk, der perciperedes af modtageren. Hverdagsrelaterede genstande som en kiosk eller en bænk trådte altså pludselig i karakter som poesi, samtidig med at man også selv blev en del af andre modtageres værk.

¹³ Dette ved jeg fra en samtale jeg har haft med Jan Hatt-Olsen.

I værket er der en reference til det offentlige rum, og en kommentar til det tempo og den fart der præger dette. Folk blev gjort opmærksom på lysets rolle og de forskellige materialer og lyrik, der findes overalt, og som man går glip af i farten. Med installationen synliggøres en perception af byrummet, der ligger tæt op af flanørens. Selvom der ikke var nogle fysiske hindringer, blev måden at bevæge sig rundt i bymidten på udfordret. Modtagelsen var generel positiv, men nogle var provokeret af, at det krævede en indsats fra modtageren, idet man måtte stoppe op og gå tæt på for at læse digtene, samtidig med at der var sat så mange op, og at de følte de var nødt til at forholde sig til dem. Andre følte sig inspireret af installationen og var begejstrede for tanken om at se poesien overalt. Gennem perceptionen af værket fremkom oplevelsen af værket, hvilket er et udtryk for, at afsenderen implicit har lagt en erfaringsgrund i værket, og den enkeltes smagsdom er et udtryk for modtagerens subjektive holdning til dette input¹⁴.

Modtager, deltager eller afsender

Installationen er præget af en ”både og ” position, som er typisk for samtidskunsten¹⁵. Med dette menes, at den både indeholder kunstkarakter og en samfundskritisk tone, og at det netop er et samspil mellem disse, som udgør helheden. En visuel kommentar til det tempo vi opfatter verden i. Ved hjælp af en anden metode, den relationelle æstetiske metode, kan dette ses som en dialog mellem værk og samfund. Igennem en sansning af værket, sker en interaktion mellem værk og modtager. Værket fremstiller en verden for modtageren, der analyserer den fremstillede verdens formmæssige sammenhæng og symbolske værdi. Et værk er således en repræsentation, der henviser til værdier, der kan føres tilbage til samfundet¹⁶. I installationen i Værløse, fremstilles et byrum hvor *the doors of perception are cleansed*¹⁷, den repræsenterer altså en anderledes perception af byrummet ved at lade alt træde i karakter af lyrik. Interaktionen mellem installationen og modtageren skaber, ifølge den relationelle æstetiske metode, et socialt mellemrum hvor invitationer til nye livsmuligheder kan vise sig. Den enkelte knytter egen subjektiv tolkning til værkets inviterede temaer, hvorfor nogle for eksempel følte sig provokerede af installationen. I dialogen mellem ”Værløse bymidte 3.sept.-12.sept. 2004” og samfundet fremstilles forskellige problemstillinger om byrummets poesi, det moderne menneskes tempofyldte færden, den kommercielle dagsorden i byrummet og så videre. Værket danner så at sige en platform hvorfra en

¹⁴ Kyndrup M., Kunstværk, dom, subjektivitet, 2003, p.75-76 afsnit 9

¹⁵ Nielsen, H. K., Kunsten og den demokratiske offentlighed, 2003, 3.afsnit ”kunst og politik”

¹⁶ Bourriaud, 2005, p. 17

¹⁷ http://lyrik-installation.dk/Vaerloese/Artikel_Jan_Hatt-Olsen.htm

åben, ikke resultatfikseret reflekteren tager sit afsæt. Igennem dialogen åbnes op for et offentligt refleksionsrum, hvor egne subjektive værdier forholdes til de mere almene værdier. De to metoder fokuserer på modtageren, som i begge tilfælde ændres i tilegnelsen af værket. Den væsentligste forskel mellem de to metoder er, at i den receptionsæstetiske metode, finder man en model for værkets læsning i værket, hvor man i den relationelle æstetiske metode kigger ud over værket. I en receptions æstetisk optik kan man se modtageren som en deltager i værket, fordi værket er en proces, der skabes af lyrikken, bymidten og folk der færdes deri. Processen vil vare ved så længe, folk opfatter den lyrik, der for Hatt-Olsen er overalt. Ved en relationel æstetisk tilgang, ville man endda kunne tilskrive modtageren en afsender position, idet betydningen ligger i invitationernes virkning, som er et udtryk for en subjektiv reflekteren. Udover en fysisk form er værket også tilstede, som et resultat af refleksion, det vil sige, en subjektiv forholden sig til værkets referenceramme, og de problemstillinger der fremstilles. Betydningen af installationen var kontekstuel i den forstand, at den påvirkede hver enkelt modtager forskelligt, men samtidig også udtrykte en fælles betydning udadtil, der påvirkede kommunen, idet loftet til kulturstøtten blev højere og som også på andre måder har haft påvirket samfundet. Derfor var det oplagt at benytte sig af både den receptionsæstetiske analyse til at belyse den enkeltes påvirkning og den relationelle æstetiske til at belyse dialogen mellem værk og samfund.

Konklusion

Kunstobjektet med en kunstværdi af ”dannende” karakter er blevet skiftet ud med samtidskunstens intervensoren og komplekse værdibegreb. Kunsten er mere eller mindre af-objektiveret, og det er de sociale relationer, der er i fokus. Årsagen er, at man gennem dialogbaserede sociale relationer kan afhjælpe konkrete problemer i samfundet¹⁸. Kunsten er en engageret og vigtig deltager, der udfordrer det offentlige rum med nytænkning, og værkets kontekst bør derfor skrives ind som en del af værket, da den altid vil have en betydning for manifestationen i tid og rum¹⁹. Samtidskunsten kræver receptionsforlæg, idet det er modtageren, der realiserer værket. Afsenderen er kun vigtig i den forstand, at han skaber grundlaget for mødet, relationen mellem værk og modtager.

Betydningen af installationen var kontekstuel i den forstand, at den har påvirket hver enkelt modtager forskelligt, men samtidig også haft en fælles betydning som udtryk udadtil, der påvirkede kommunen, idet loftet til kulturstøtten blev højere og som også på andre måder har haft

¹⁸ Søndergaard, P. B., relationel æstetik: connecting people?, 2006, p. 111

¹⁹ Nielsen, T. O, værk og kontekst, 1997, p. 36

påvirket samfundet. Derfor var det oplagt at benytte sig Efter installationens startskud, havde Hatt-Olsen ikke længere bestemmelse for, hvordan værket videre skulle udvikle sig. Installationen og dets modtagere påvirkede hinanden i et dialektisk forhold, hvilket førte til at det var et processuelt værk, der opstod, udviklede og transformerede sig løbende. I denne proces bliver modtageren også afsender af værket og den oprindelige afsender bliver modtager af det værk, der skabes af processen. Kan man derfor overhovedet tale om fastlagte værdier som afsender, værk og modtager, eller kan de kun begribes kontekstuel ligesom betydningen af værket?

Litteraturliste:

- Bourriaud, Nicolas: Den relationelle form, in Relationel æstetik, det kgl. danske kunstakademi, 2005
- Iser, Wolfgang.: Tekstens appelstruktur, in Værk og læser, 1981
- Kyndrup, Morten, Kunstværk, dom, subjektivitet, in Passepartout 22, 2003
- Nielsen, Henrik Kaare: Kunsten og den demokratiske offentlighed, in takkekortet, rum46, 2003
- Nielsen, Tone O.: Værk og kontekst, in periskop, kunsthistorie, 1997
- Olsen, Jan-Hatt: Værløse bymidte den 3.sept-12.sept. 2004, Ekspresen Tryk- og Kopicenter, 2004
- Olsen, Jan-Hatt: Vinterorkideer, Ekspresen Tryk- og kopicenter, 2002
- Søndergaard, Peter Brix: Relationel æstetik: connecting people?, in Kritik som deltagelse, Klim, 2006

Internet:

http://lyrik-installation.dk/Vaerloese/Artikel_Jan_Hatt-Olsen.htm

<http://www.lyrik-installation.dk/Vaerloese/Pressemeddelelse1.htm>

www.litteratursiden.dk

www.lyrik-installationen.dk/vaerloese